

† *Constantin Meunier čili talent poctivosti — Posthuma Oscara Wilda: „De profundis“ — Projev pí Vikové-Kunětické čili: „ideje“ a „zaslána“ v Čechách, a exkurs o „temp’mentu“*

V Bruselu zemřel 4. dubna [1905] velký epik práce, epik bronzem a hlinou, Constantin Meunier, stár bezmála čtyřasedmdesát let.

„Volné směry“ poklonily se životu a dílu Meunierovu zvláštním sešitem loňského ročníku, kde si hledající nalezne také obšírnou kritickou studii G. Treuovu (jednoho z prvních propagátorů mistrova umění slovem i činem), oceňující plně význam jeho umění.

Proto radím sem jen stručnou glossu přehlízející sumárně smysl a výtěžek celého života tohoto prostého, poctivého a jemného ducha, jenž potvrzuje po tolika jiných a jiných krásných tvůrcích pravdu, která jest sám základ vši vnitřní kultury — pravdu o *neodlučitelnosti síly od jemnosti*, pravdu, která v první řadě u nás jest nechápána a necitěna.

Meunier neměl plastického genia Rodinova: jeho vlastní tvárná síla tvůrčí byla menší, daleko menší. Rodin stojí ovšem mimo dosah každého srovnávání s *dnešními* plastiky: genius jeho jest jakousi kosmickou silou a zůstává kosmickou silou i pod úžasnou kulturou intelektu a techniky. Meunier jest vedle něho cosi chudě organizovanější: kde tvárná potence Rodinova tryská sopečnou silou a větví se paprskovitě nejrůznějšími směry, teče Meunierova tvůrčí síla tenkým pramenem, jeho jedinou nití.

Ale *vnitřní* svojí hodnotou, *noblesou své celosti a poctivosti* obtočí tento umělec i vedle Rodina, on, skromný, trochu monotonní epik vedle rozpoutaného dramatika a symfonika zpívajícího krásu a hrůzu, horečku a křeč života a umírání. Ve vnitřním světě, ve světě kultury duševní jest králem: neboť tento člověk byl vždycky umělcem, který tvořil jen z vnitřní nutnosti, oddán zákonům svého nitra, naslouchaje jim a ctě jejich mysterium. Není *vnitřní trhliny* v jeho díle: není falše, není koketnosti, není znásilnění se v surovost, není rozbití se v malichernost a titěrnost. *Čistý člověk* tvořil tyto věci, cítíte nad jeho díly: čistý člověk, který nemá snad velikou říši, ale jenž je skutečným králem na svém pruhu země, jenž stojí pevnými nohama na svojí půdě.

A jak velká nebezpečí hrozila mu při jeho sujetech! Jaké svody, kterým by jistě neodolal duch menší charakternosti, talent menší poctivosti!

Jak lehce mohl upadnouti buď do surové frázovitosti a vnější theatrálnosti nebo do pestrého, křiklavého, malicherného a neposvěceného geniařství nebo do larmoyantní malosti a sentimentální titěrnosti nebo do programového pointování a tendenčního podškrtování!

Ale zachoval se čistým od vši této vnějškové neumělecké neřesti.

V tom jest jeho čest a síla.

Cítil *velce*, tvořil *typicky*, osvobozoval v sobě všecko i poutal všecko zároveň v *rytmus*: jeho jazyk hovoří z jeho díla zároveň plně i cudně, silně i jemně a posvěcuje je. Proto jest umělec.

Jeho dílo jest krásnou rovnici charakteru a osudu — odtud jeho čistý, celý dojem. Noblesa poctivosti a její harmonie zní z něho zpěvně.

Byl to člověk vnitřní umělecké kultury: cítil a ctil zákon a jeho mysterium, které jest mysteriem rytmu. Miloval antiku, miloval všecko veliké staré umění, a ono se mu odvděčilo: naučilo jej tajemství, jakým se vidí i dnešek velce a typicky, posvěceně a vykoupěně. Nekoketoval s dobou: cosi velikého a čistého, co přelétá a přeznívá dobu, cosi velikého a přísného se tu spíše chrání a tají, než odhaluje a vykřikuje.

A stejná harmonie byla mezi jeho dílem a jeho životem.

Byl sám dělníkem a žil dlouho, donedávna skoro, malým a utištěným životem práce, jakým žil kdysi také Rodin, jaký znal donedávna Carrière, jakým prošel Puvis de Chavannes a mnozí jiní a právě nejlepší výtvarní tvůrcové. Všichni tito lidé, kteří vyvolávají vzpomínku na veliké umělce mrtvých dob, ať časné renesančních, ať středověkých, žili i jejich životem: životem epicky lidovým a legendárně prostým a velkým, životem Giottovým a Donatellovým.

Byl to život člověka, který miluje hmotu jako mysterium, jedno z největších mysterií, které se ukrylo pod toto jméno a pod tento jev. Neboť není ničím jiným než látkou našich snů, a jste-li náhodou výtvarníky, víc než látkou: samou jich inspirátorkou.

Ne „zajímavá“, jak zní vulgární klišé, nýbrž prostě krásná a prostě veliká — krásná *jinou* krásou a veliká *jinou* velikostí než všechny skoro předchozí knihy tohoto autora — jest *Wildova* Posthuma, která vyšla nedávno úplněji v německém překladě a oklestěna v anglickém originále pod názvem *De profundis*.

Jest to fragmentární konfese, hovor s vlastním srdcem zlomeným a popleněným, napsaný v žaláři readingském, když vězeň uklidil svoji celu a vydrhl svoje nádobí, a doprovobený v německém vydání čtyřmi listy psanými odtamtud přáteli Robertu Rossovi, jež ustanovil Wilde vykonavatelem své literární pozůstalosti.

Touto knihou postavil se Wilde mezi zcela velké a zcela čisté. Co bylo povrchního, koketního a časného v jeho předešlých dílech — a na co se právě chytil literární dandysmus a z čeho právě žila literární móda — odpadlo v této hluboké a strašně krásné básni prózou a zbylo, co bylo vždy vlastním jádrem této podivné i podivuhodné lidské bytosti: veliký Intelekt, vzácná duše, úžasně bohatá a jemná obraznost srdce vpravdě básnického a v mnohém směru jedinečného a zázračně krásného.

V této knize zúčtoval Wilde celý svůj život a víc: domyslí, docílil a dobánil jej takovým smyslem pro zákonnou rytmickou čistotu linie a myšlenky, že není tomu mnoho příkladů v celých dějinách lidského rodu.

Tato báseň Wildova jest z těch, které ctí a cítí *lotožnost osudu a charakteru* — a to jsou právě největší básnická díla všech věků a dob.

Strašnou, hrdinně klidnou vůlí a silou k pravdě jest inspirována tato kniha: slovo *skutečnost* vrací se tu často a po každé vysloveno celou očištěnou duší.

„Vpravdě, Robbie, život v žaláři dá ti viděti lidi a věci, jak ve *skutečnosti* jsou. Proto mění člověka v kámen. Lidé venku ve světě nechávají se klamat ilusemi

života, který se stále pohybuje. Točí se dokola se životem a jsou spoluvinní jeho *neskutečností*. My, kteří jsme bez hnutí, jsme vidoucí a vědoucí.“

A jinde:

„Píedestal může býtli čimsi velmi *neskutečným*; pranýř jest strašná *skutečnost*.“

Wildův smysl pro logiku životní úžasně zesílil a zjemnil se: jest zákonně čistý, vidí a soudí velikým ohnivým pohledem.

Radili mu, aby zavřel před skutečností oči, aby snažil se zapomenout strašného osudu, který jej potkal. Ale on hrdinně cítí a vyslovuje, že by to bylo rovno sebevraždě: že může vyrůst jen, když si svůj osud neustále bude zpřítomňovati, když mu pohlédne plně v tvář, když jej prostě a oddaně přijme, když si jej zamiluje. Cítí hluboce, že není ničím vnějším a náhodným, nýbrž samým jeho charakterem, přeloženým jen do jiného jazyka a vysloveným jen jiným jazykem a v jiném kontextu.

Cítí svoji vinu stejně poctivě a hrdinně, jako cítí a ctí svoji velikost hrdě a bez každé malicherné ješitnosti: cítí svoji vinu, *protože* ctí svoji velikost, možnost a slib nového růstu, záruku „Vity nuovy“, jak říká s drahým sobě Dantem.

Wilde cítí a vyslovuje, že, třebaž obžaloba na něho vznesená byla v mnohém a v mnohém falešná, lstivá, zákeřná, byl přece vinen a padl svojí vinou.

„Sám sebe jsem zničil. Nikdo, budiž vysoký nebo nízký, nemůže býtli zničen ničí rukou než svojí vlastní. K tomuto vyznání jsem ochoten. Pokouším se vyznati je, třebaž se toho ode mne v přítomnosti nenadáli... Čím strašným mně i svět ublížil, daleko strašnější spáchal jsem na sobě sám... Unavil jsem se kráčetli po výšinách — tu sestoupil jsem dobrovolně do nížin a slídl jsem po nových dráždidlech... Ztratil jsem vládu nad sebou. Nebyl jsem již kormidelník své duše a nevěděl jsem o tom.“

Kniha Wildova dává úžasně mnoho mysliti. Jakou cestou došel Wilde k tomu, co nazývá Nietzsche *amor fati*, lásku svého osudu, a co pokládá za nejvyšší a poslední stupeň ve vývoji duše! Velikost Wildova jest právě v tom, že miluje svůj osud, byťli forma, v níž se mu podával, byla nejstrašnější. Pokřik všeobecnosti a celého nesoudného světa viní z jeho neštěstí — jeho umělectví, ducha artismu a individualismu. Ale básník, který *vidí* nyní, poznává, že jest tomu právě naopak: že padl proto, že nebyl *dost* umělcem, že nebyl *dost* individualistou.

„Dav mně vyčítal, že jsem příliš individuálním. Musím býtli ještě *větším* individualistou, než jsem byl. Musím ještě mnohem víc vynéstli ze sebe, než jsem posud vynášel, a méně od světa žádatli. V jádře nebyl můj zločin následkem příliš velkého, nýbrž příliš malého individualismu.“

A sní o tom, přijmoutli celý svůj osud jako látku svého umění — přijmoutli i své ponížení jako látku svého umění: to jest mu domyšlený a docitěný individualismus. Doufá nadějí silných a věří věrou silných, že nalezne taktó v sobě pokladů, kterých nemohl naléztli nikde jinde, že vyjde ze žaláře vnitřně obohacen, že vyroste nad svoji bídu z ní samé. Doufá, že obrodí se nyní celé jeho umění.

„Snad vnikne i v moje umění ne méně než v můj život ještě hlubší nota, nota větší *jednotnosti vášni a silnější bezprostřednosti*. Intensivnost, ne extensivnost, jest pravým cílem moderního umění.“

Uměleckých děl, o nichž Wilde v žaláři snil a jimiž chtěl překonat svoji bídu,

vyrůstli z ní a vyzpívati ji, nenapsal. Ale vpravdě nebylo jich ani třeba: neboť jsou in nuce již v této konfesi — tato konfese sama jest hrůzně krásnou básní, neboť jest myslitelským a básnickým *činem*. Co zbývalo, aby vznikla díla, po nichž toužil, bylo již spíše důsledkem umělecké *práce*, k níž nenalezl již básník dosti nervové síly a pro niž nedal mu již život dosti klidu a pohody.

Wilde domyslíl a dovršil v této knize celé svoje dílo: posvětil a vykoupil je ve vyšší, duchovější ještě sféru, než v níž se zrodilo.

Kniha jeho jest symbolická jako celé jeho dílo: domýšlí a dovršuje celý kulturní svět. Wilde jest i zde, čím byl v dřívějších svých pracích: člověkem estetické kultury. Výslovně odmítá i nyní kriteria moralistní a náboženská. Přerozuje a obrozuje se na své vlastní půdě, estetické, a domýšlí a dovršuje tím estetismus. Ukazuje, že jest čimsi jiným ještě než flirtem, duchaplnictvím, dandysmem, rozkošnictvím — že jest doslova duchovým řádem, který zavazuje.

Estétství jako *heroismus* — to je symbolický a myšlenkový smysl Wildovy poslední knihy. Měla by býtli mnoho čtena a mělo by býtli o ní mnoho přemýšleno zvláště u nás, kde z estetismu znají se většinou jen *předpoklady* Wildovy a kde se *končí* již tam, odkud on pouze *vycházel* a kde pouze *začínal*... u nás, kde estétství rozumí se většinou jako sportu a myšlenkovému opičáctví. Pochopilo by se snad, že jest vpravdě opakem toho všeho.

Kniha Wildova přichází tuším včas. Jí postavil se Wilde mezi zcela velké a zcela čisté a právě ve chvíli, kdy v Německu — a nyní již i u nás — věsí se na něho a koketuje s ním mnoho nečisté chasy.

Vedle několika vybraných duchů — spočítal bys je na prstech jedné ruky — kteří jej znali a rozuměli mu před dnešní jeho popularisací, kupí se kolem něho žurnalistická banálnost, parfumované sprostáctví, neposvěcená tupost módních opic.

Tyto nekalé elementy odrazí snad — nepoučí-li jich — hrdě smutná a básnický zbrojná záře jeho poslední knihy a odstrčí jich tam, kam náležejí — na distanc, kde přestávají jejich sympatie otravovat vzduch.

Projev pí Vikové-Kunětické proti pí Masarykové v „zaslanu“ Nár. listů vzbouřil mnoho prachu a ukázal všem lidem s trochou rozumu a dobré vůle, co lidé vkusu již dávno vědí: že v zemi, kde jsou možny *takové* projevy „temperamentu“ a „osobnosti“, není literární kultury.

Případ jest příliš dokumentární a příliš typický pro náš tak zvaný literární život, abych jej mohl přejítli mlčením v této rubrice, která chce pracovatli právě na kulturním přístíli u nás.

Nerozhoduju o *věci*: má-li pravdu pí Kunětická a pokud ji má — ta otázka jest zcela jiná a musila by se vysvětliti v delší studii. Ale jde o *formu* — ano o formu: neboť podceňování formy jest právě nejspolehlivějším kriteriem nekulturnosti.

A pak jest situace taková:

Paní Viková píše léta a léta a píše speciálně o „ženské otázce“ v beletristické formě — Jsou již *takové* sužety v dnešní době —; realismus jest zde také již léta a léta, a léta a léta vykládá a propaguje svůj názor na „ženskou otázku“. A pí

Viková: dělá, jako by o tom nevěděla. Ani slovem nezavádí o to, je-li správný nebo nesprávný názor realismu na ženskou otázku a proč je správný nebo nesprávný. Mlčí, mlčí, mlčí. Ale stane se *náhodou nehoda*, *sensační nehoda* — jakýsi výstup ve spolku — a paní Viková vyřítí se a nevkusně siláckými frázemi, řeznickými frázemi — „tlápla na šij“ a podobnými lbeznostmi — poví, že realistický názor je zhoubný, vražedný, nesmyslný.

To je typický případ v literárním životě našem.

Pracuješ, působíš, píšeš léta, propaguješ svoji myšlenku, svůj sen, svoje přesvědčení, — a nikdo se ti *otevřeně, kritickou studií*, nepostaví. Nikdo nerozebere kriticky tvoji myšlenku, tvůj sen, tvoje umění, tvoji literaturu, tvůj styl, tvoji metodu, dívá se na věci života.

Ale stane se ti pouliční nehoda: dostaneš se třeba do sporu s vozkou nebo se ševcem o botu — a hned buď odpůrce nebo někdo třetí vyřítí se a „zkrítisuje“ tě sumárně a šťavnatě. *Nyní teprve* se dozvíš, čeho bys se snad nedověděl do smrti. *Nyní teprve* dostane se ti poznání, které by ti jinak ušlo a bez něhož bys zemřel: nyní dovíš se, že neumíš myslit a psát, že jsi kompilátor a zloděj, který opisuje cizí autory, že jsi verbalista a frázér, že to jde s tebou s kopce již deset let, že jsi plevel, která měla být dávno spálena. Teprve nyní — při věčné příležitosti boty, posluhy, vozky, spolkového manifestu nebo brožury, výborové schůze nebo jiných vysoce ideových objektů a procesů.

A ovšem také v příslušné ideové rubrice: buď v „zaslanu“ některého deníka nebo ve „feuilletonu“ některého obskurního týdeníka.

Jinde kritisuje člověk, má-li hlavu pokud možno nejjasnější, nejméně rozčilenou — u nás, když byl ušlápnut (nebo domnívá-li se, že byl ušlápnut) a kdy vře hněvem: tehdy jest nejvhodnější chvíle ke generální kritice *celého života a celého díla*. Jinde kritisuje se za jasné pohody, v jasných vodách, u nás naopak: *v zakalených*, jakmile se zdvihne *prach sensace*.

Ano: *sensace* — to je poslední příčina a smysl takovýchto projevů.

A kvůli ní mobilisují se „ideje“ — ubohé „ideje“! Jsou němé, chudinky, a nemohou se bránit: musí se dát zneužívat každému a kdykoli.

A kde jest namáhavo a nepohodlně obtěžovat se za touto platonskou pernatou zvěří, sáhne se docela blízko, a úspěch jest ještě velkolepější a bezprostřednější — elementárnější, jak se říká. Chytí se za štít a omluvu cosi, čemu se říká *temperament, umělecký temperament*, nebo výslovností kteréhosi česko-moravského genia: *tempr'ment*.

Báječný vynález: tento *tempr'ment*.

Není beztaktnosti, není nemyslivosti, není neslušnosti, která by se jím nedala omluvit, zpoetisovat, oblit nimbem. Obyčejný člověk řekl hloupost, dopustil se klepaření nebo nepoctivosti, pomluvy nebo nevkusu — básníka nebo beletristu „unesl však *temperament*“, básník nebo beletrista „překypěl *temperamentem*“.

Ano, *temperament* jest krásná věc, jenže nesmí se to slovo překládat do češtiny hrubostí, netesností nebo nešlechtěností mysli a srdce.

Krásná věc, jenže u všech kulturních národů začíná a končí *temperament* — *noblesou*. U nás jest tomu však v představách *tempr'mentistů* jinak: *tempr'ment* začíná jim teprve tam, kde noblesa přestává.

„I temperament jest čímsi vázán, a sice *taktem a rytířstvím*“, napsal Goethe, „jinak zvrhuje se v hrubou a nevkusnou frázovitost a odporné siláctví. A čím větší, čím kypivější jest temperament, tím větší má povinnost k taktu a vkusu a tím snáze zabředá bez nich v nešlechtěnou *surovost a klackovitost* jak v životě, tak v umění.“

Tolle, lege.

Taková je dnešní naše bilance. Jest celá vyslovena v těchto větách Goethových. Máme několik nadějných „*temperamentů*“ bez noblesy, taktu a kultury, pýchu všech literárních kavárén a hospod v drahé vlasti svatováclavské. Hotových championů v siláckých výpadech veršem a prózou. Čili goethovským slovníkem: nešlechtěných, nejemných frázérů a naturalistických netesanců, kteří svými samorostlými moresy okouzlují dobře česká srdce voborníkovsky kritických panen — *ale nemáme umění, nemáme kultury, nemáme stylu*.

Tito „*temperamenti*“ tropí různou *sensační* neřest: dělají literaturou, poesii a beletrii politiku, koketují jimi se všemi slabostmi dneška, vyštěkují občas „*temperamentními*“ projevy z novin, píší rádi články o různých otázkách („náboženské“, „ženské“, národní“ atd.) a krisích, „*náladové*“ projevy o velikých historických figurách — a vždycky ledabyle a špatně, nevkusně a nepromyšleně a last not least: *sensačně*.

Mají jeden společný znak: píšou *špatně*. Buď špatnou, frázovitou, novinářsky nabubřelou češtinou, pseudopoetickým bombastem nebo odpadkovými floskulemi a narázkami, jazykem odpadkového dneška.

Ale čeho nedovedou, jest toto: napsati opravdového, v sobě zceleného, ze sebe se vyvíjejícího díla, *skutečného uměleckého díla*, neseného organizační *vnitřních sil* — toho díla, jemuž říká Goethe *čisté, „rein“*, a o němž píše jinde, že musí být *nevinné a náměsíčné*.

A tito lidé okouzlují dnešní Čechy.

Ať žije *tempr'ment!*

A řas vem kulturu, umění, styl: jsou to po čertech nepohodlné věci a žádají let a let kázně, úsilí, intelektu!

„*Temperamentem*“ dosáhne se v Čechách všeho — a jak lacině!

Velmi nespravedlivě a neslušně vrhlo se na nás

v neděli jakési zkyslé *vrř* ve své výměnkářsky rozšafné a bodré rubrice „*Domáchio kolovratu*“ v *Besedách Času*.

Přinesli jsme ve 4. čísle stručnou noticku o Březinově večeru v klubu Slavii, psanou s upřímnou sympatií k snahám literárně společenským v tomto spolku a na *jich podporu*. Tento referátek „*dohrál*“ bodrého libomudrce z „*Času*“. Prý jest *beztaktním* kritizovat „*soukromou společnost*“ ve veřejném listě a nikomu není přý nic po tom, „*jak se ona baví při zavřených dveřích*“.

Jaká staropanenská sentimentalita a netýkavkovitost — u tak starého husara, jako je „*Čas*“! Tento nesmysl napsal „*Čas*“, který nedělá snad osm pět let nic, než